

Ο «ΦΑΣΙΣΜΟΣ» ΤΟΥ EZRA POUND

(σχόλιο στο canto XLV)

Μὲ τὴν τοκογλυφία

Μὲ τὴν τοκογλυφία οἶκο δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ πέτρα
καλὴ

λεῖος ὁ κάθε ἄρμος καὶ σωστὰ ταιριασμένος
ὅπου τὸ σχέδιο νὰ καλύπτει μπορεῖ τὸ πρόσωπό των,
μὲ τὴν τοκογλυφία

δὲν ἔχει ὁ ἄνθρωπος παράδεισο ζωγραφισμένο στῆς ἐκ-
κλησιᾶς του τὸν τοῖχο

harpes et luthes

ἢ ὅπου ἢ παρθένος τὸ μήνυμα ἔλαβε
καὶ προβάλλει φωτοστέφανος ἀπὸ τὴ χάραξη μέσα
μὲ τὴν τοκογλυφία

ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντικρούζει τὸν Gonzaga μήτε τοὺς κλη-
ρονόμους του μήτε τὶς παλακίδες του
καμμιά ζωγραφιά δὲν φτιάχνεται γιὰ νὰ διαρκέσει
κι οὔτε μ' αὐτὴ νὰ ζήσεις

παρὰ μονάχα γιὰ νὰ πουληθεῖ γρήγορο πούλημα
μὲ τὴν τοκογλυφία, κρίμα ἐνάντια στὴ φύση,
ἓνα ξεροκόμματο ἀκόμα πάρα πάνω εἶναι ὁ ἄρτος σου
εἶναι ὁ ἄρτος σου ξηρὸς σὰν τὸ χαρτὶ

δίχως σιτάρι στοιβαγμένο, δίχως ἀλεύρι δυνατὸ
μὲ τὴν τοκογλυφία παχειὰ γίνεται ἢ γραμμὴ
μὲ τὴν τοκογλυφία ἀπλώνουν τὰ ὄροσημα
καὶ τόπο δὲν βρίσκει ὁ ἄνθρωπος γιὰ κατοικία του.

Ὁ λατόμος ἀπὸ τὴν πέτρα του ἀποκόβεται
κρατιέται μακριὰ ἀπὸ τὸν ἀργαλειό του ὁ ὑφάντης

ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΚΟΓΛΥΦΙΑ

στὴν ἀγορὰ δὲν φτάνει τὸ μαλλὶ
τὸ πρόβατο κέρδος δὲν ἀποφέρει μὲ τὴν τοκογλυφία

ἡ τοκογλυφία εἶναι ἀρρώστια, ἡ τοκογλυφία
στο χέρι τῆς κόρης τῆ βελόνα στομώνει
κι ἀδέξιος ὁ κλώστης γίνεται. Ὁ Pietro Lombardo
δὲν ἔγινε μὲ τὴν τοκογλυφία
ὁ Duccio δὲν ἔγινε μὲ τὴν τοκογλυφία
μήτε ὁ Pier della Francesca· ὄχι μὲ τὴν τοκογλυφία
ὁ Zuan Bellin
κι οὔτε πού ζωγραφίστηκε μ' αὐτὴ ἡ «La Calunia».
Δὲν ἔγινε μὲ τὴν τοκογλυφία ὁ Angelico· δὲν ἔγινε
ὁ Ambrogio Praedis,
καμμιά ἐκκλησιά δὲν φτιάχτηκε ἀπὸ πέτρα πού πάνω της
σκαλίστηκε : Adamo me fecit.

Ὁχι μὲ τὴν τοκογλυφία ὁ St Trophime
Ὁχι μὲ τὴν τοκογλυφία ὁ Saint Hilaire
Τὴν σμίλη ἡ τοκογλυφία ὀξειδωσε
Ὁξειδωσε τὸ τέχνημα καὶ τὸν τεχνίτη
Στὸν ἀργαλειὸ τὴν κλωστή κατατρῶγει
Κανεῖς δὲν ἔμαθε τό χρυσάφι νὰ ὑφαίνει κατὰ τὸ σχέδιό
της·

τὸ γαλάζιο μὲ ἔλκη σπιλώνεται ἀπ' τὴν τοκογλυφία·
ἀκέντητη ἀπομένει ἡ πορφύρα

Κι ὁ Membling δὲν ὑπάρχει πιά μὲ τὸ σμαράγδι
Ἡ τοκογλυφία μέσα στὴ μήτρα σφάζει τὸ μωρὸ
Πᾶνε τὰ ἐρωτόλογα τοῦ νέου
Καὶ στὸ κρεβάτι τὴν παράλυση ἔχει φέρει, ἀνάμεσα στὴ
νύφη σέρνεται καὶ στὸν ἀγαπημένο της

CONTRA NATURA

Πόρνες γιὰ τὴν Ἐλευσίνα ἐκόμισαν
κορμιὰ πεθαμένα στὸ συμπόσιο ρίχτηκαν
Γιατὶ ἔτσι ἡ τοκογλυφία ἐπρόσταξε.

μετ. Στ. Ροζάνη

Τὸ canto XLV ἀποτελεῖ τὸν πιὸ σωστὸ δρόμο πρὸς τὸ περιεχόμενο τοῦ λεγόμενου «φασισμού» τοῦ Πάουντ. Ἡ ἀντιθετὴ μέθοδος ποὺ ἐξηγεῖ τὸν ποιητὴ ἀπὸ τὸν πολίτη δὲν βοηθάει ὅσο φαίνεται πὼς βοηθάει στὴν ἀνάγνωση τοῦ ποιήματος. Γιατὶ στὸ ποίημα δὲν ὑπάρχει μόνο ἡ ἰδεολογία ἐνὸς φασίστα ποιητῆ (ἢ πιὸ σωστά, δὲν εἶναι αὐτὴ ποὺ φτιάχνει τὸ ποίημα) ἀλλὰ ὁ θρῆνος ἐνὸς κόσμου ὅπως τὸν ἄκουσε ἓνας ποιητῆς ποὺ ζήτησε ἄσυλο σὲ μιὰ αὐταπάτη του ποὺ τὴν ταύτισε μὲ τὸ φασισμό.

Τὸ canto XLV ἀποτελεῖ μιὰ ἀκόμα ἀπόδειξη πὼς μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν φασίστες ποιητὲς ἀλλὰ ἔχει καὶ φασιστικὰ ποιήματα. Γιατὶ κάτω ἀπὸ τὸ «φασιστικὸ» (ἢ «σοσιαλιστικὸ») φλοιὸ ὑπάρχει ὁ ἀνθρώπινος πυρήνας, τὸ σημεῖο ἐπαφῆς ὅλων τῶν ποιητῶν ἀπὸ τὸν Πάουντ ὡς τὸν Μαγιακόβσκι (*). Ἡ ὑ-

---

* Βλ. σχετικὰ τὸ «Διάλογο γιὰ τὶς τέχνες καὶ τὰ δράματα» στὶς ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ 3, σελ. 88 καὶ 92 - 94.

παρξή αὐτοῦ τοῦ πυρήνα παράγει ἄλλωστε καὶ τὴν «ἀντικει-
μενικότητα» τῆς ποίησης, δηλ. τὴν ἰδιότητά της νὰ ὑπερβαί-
νει τὰ πλαίσια τῶν θρησκευτικῶν, ἠθικῶν ἢ πολιτικῶν προ-
φάσεων πού τῆς προσφέρονται ἀπὸ τὴν ἐκάστοτε πραγματι-
κότητα. Ὁχι πὼς ἡ Ἱστορία δὲν ἐπεμβαίνει στὴ διαμόρφωση
αὐτοῦ τοῦ πλέγματος πού ὀνομάζεται ποιητικὴ συγκίνηση. Ἰ-
σα-ἴσα πού δίνει στὴν ποίηση τὶς εἰκόνες της καὶ τὶς φωνές
της, τὴν ἠθικὴ της καὶ τὴν πολιτικὴ της, τὸ ὕφος της καὶ τὴν
ἰδεολογία της. Αὐτὸ ὅμως πού μᾶς ἀναστατώνει παράλογα
γιατὶ δὲν μπορούμε εὐκολα ἢ δὲν μπορούμε καθόλου νὰ δοῦμε
ἀπὸ ποιούς δρόμους ἔρχεται, αὐτὸ πού μᾶς συγκινεῖ διαταξι-
κὰ καὶ διαχρονικὰ στὴν ποίηση, θρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸν ἱ-
στορικὸ φλοιό. Ὁ φλοιὸς αὐτὸς εἶναι ἀπαραίτητος στὸ διπλό
τοῦ ρόλο: νὰ «ἀποκρύπτει» ἀλλὰ καὶ νὰ μ ο ρ φ ο π ο ι ε ῖ
τὴν ὑπόγεια λάβα. Χωρὶς τὸν ἱστορικὸ φλοιὸ δὲν ὑπάρχει ποί-
ηση γιατί χωρὶς αὐτὸν δὲν ὑπάρχει μορφή.

Τὸ canto XLV μᾶς δείχνει ἀπὸ ποιούς ἀπελπισμένους
δρόμους ἔφτασε ὁ Πάουντ στὸ ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τοῦ Μου-
σολίνι. Ἦδη ἀπὸ τὸ 1913 εἶχε ὀργανώσει μέσα του ὅλα τὰ
θεωρητικὰ στοιχεῖα πού θὰ ξαναφανοῦν στὴν ἀντικαπιταλι-
στικὴ του ἔκρηξη: «Ὁ πλουτοκράτης τῆς δικῆς μας μεσαιωνι-
κῆς περιόδου (ἀναφέρεται στὴν Ἀμερικὴ) στεροῦνταν καὶ
στερεῖται φαντασίας καὶ ἰδιαίτερα πρωτότυπης φαντασίας (...)»
στὸ San Zeno, στὴ Βερόνα θρίσκει κανεὶς κολῶνες μὲ τὸ ὄνο-
μα τοῦ τεχνίτη στὴ βάση: **ME MATEUS FECIT**. Αὐτὸ πού
ἐμεῖς δὲν μπορούμε νὰ ἔχουμε ἀφοῦ οἱ κολῶνες παραγγέλον-
ται μαζικὰ. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα τῶν «βιομηχανικῶν
συνθηκῶν»: «Ἡ καλὴ δουλειὰ δὲν ὑπάρχει πλέον» (**PATRIA
MIA** 1913).

«Ἡ καλὴ δουλειὰ δὲν ὑπάρχει πλέον.» Αὐτὸ τὸ μοτίβο κι
αὐτὴ ἢ δυσαρέσκεια ὑπάρχει πίσω ἀπὸ τὴ φιλολογικὴ ἐμμονὴ
τοῦ ποιητῆ σὲ πολιτισμοὺς καὶ μύθους προβιομηχανικούς. Ὁ

ἐπίγονος τοῦ δημοκράτη Οὐίτμαν, ὅσο κι ἂν τὸ θέλησε δὲν μπόρεσε νὰ κλείσει τὴν συμφωνία μὲ τὸν στερεὸ του πρόγονο καὶ μὲ τὸν ἀστικὸ μῦθο τοῦ οἰκονομικοῦ λιμπεραλισμοῦ. Ὁ Οὐίτμαν μποροῦσε ἀκόμα νὰ ὑμνεῖ τὸν φιλελεύθερο ἀτομικισμὸ διατηρώντας συγχρόνως τὸν οἰκουμενικὸ του τόνο· γιατί ὁ Οὐίτμαν ἦταν ἡ τελευταία μεγάλη ἀναλαμπὴ τῆς ἀμερικανικῆς αὐταπάτης ποὺ ἐνῶ φαινόταν νὰ συμβιδάζει τὰ «φύλλα χλόης» μὲ τὰ πρῶτα δάση τῶν ὑψικαμίνων, καὶ τὴν πρόοδο τῆς παραγωγῆς μὲ τὴν ἐλευθερία τοῦ παραγωγοῦ, καταβροχθίζονταν ἤδη ἀπὸ τὴ βιομηχανικὴ πραγματικότητα. Ὁ ὀρμητικὸς σκαπανέας γινόταν ὑπολογιστικὸς μπίσνεσμαν· ὁ συναρπαστικὸς τυχοδιώκτης καὶ ἥρωας τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας γινόταν ὁ ἀπρόσωπος μέτοχος ποὺ ὄλη κι ὄλη ἡ δύναμή του ἦταν μιὰ ψῆφος στὴν ἐτήσια γενικὴ συνέλευση κι ἓνα κλάσμα ἀπὸ τὸ κέρδος ἢ τὴ ζημία τῆς ἐπιχείρησης. Τί ἀπόμενε γιὰ τὸν κληρονόμο τοῦ Οὐίτμαν; Τὸ δάρος μιᾶς ἀπνευμάτιστης κι ἀπομυθοποιημένης Ἀμερικῆς ποὺ ἡ θαρραρότητά της δὲν εἶχε καμμία σχέση οὔτε μὲ τὴν εὐρωστία οὔτε μὲ τὴν ἀθωότητα. Ἀπόμενε ἀκόμα τὸ ἰδεαλιστικὸ κουφάρι τοῦ Ἀβραὰμ Λίνκολν, μὰ τὸ ἐλεγεῖο του εἶχε κι ὄλας γραφεῖ ἀπ' τὸν ἀρμόδιο ποιητὴ στὸν ἀρμόδιο αἰῶνα — κι εἶχε γραφεῖ μιὰ γιὰ πάντα.

Ὁ Πάουντ γιὰ νὰ βρεῖ τὸν κόσμον μὲ τὸν ὁποῖο θὰ μποροῦσε νὰ συμβιώσει ποιητικὰ θάδισε ὀπισθοβατικὰ πρὸς συνάντηση τῆς προβιομηχανικῆς κοινωνίας. Ἔτσι ἔφτιαξε τὸ δικό του μοιρολόι γιὰ τοὺς δικούς του νεκρούς. Πίσω ἀπὸ τὸ «φασισμὸ» τοῦ Πάουντ βρίσκεται ἡ ματαιωμένη δημοκρατικὴ ἠθικὴ τοῦ Τζέφερσον.

Ἡ τοκογλυφία μέσα στὸ canto XLV δὲν εἶναι μιὰ οικονομικὴ ἔννοια ἀλλὰ ἡ ὀλόσωμη παρουσία τοῦ κακοῦ, ὁ «δαίμων» τῆς καταστροφῆς, τὸ θανάσιμο ἀμάρτημα τοῦ μεσαιῶνα. Καὶ βέβαια ἡ μεσαιωνικὴ φρασεολογία κυριολεκτεῖ: ἡ τοκο-

γλυφία είναι πράγματι ἡ «συντέλεια τοῦ κόσμου». Γιατὶ γκρεμίζει ὅλη τὴν ἄρμονία τοῦ συστήματος, ὑποτάσσει τὸν τεχνίτη στὸν ἔμπορο, τὸν ἄρχοντα στὸν τραπεζίτη, τὸ σπαθὶ στὸ πουγγί. Ἡ τοκογλυφία εἶναι ἔγκλημα *Contra naturam* ὄχι μόνο μέσα στὴ μεσαιωνικὴ θεολογικὴ συνείδηση ἀλλὰ καὶ μέσα στὸ ποίημα τοῦ Πάουντ ὅπου ἡ οἰκονομικὴ ἀνατροπὴ ἐνὸς κόσμου ἀντηχεῖ σὰν μιὰ καταστροφὴ ποὺ δὲν ἀφήνει τίποτα ὀρθιοστὰ ἔργα καὶ στὴν πίστη τῶν ἀνθρώπων. Ἡ καταστροφὴ τῶν πραγμάτων γίνεται καταστροφὴ τοῦ ἀνθρώπινου φορτίου τους, τῶν ἀνθρώπινων ἀξιών ποὺ εἶναι ἐπενδυμένες στὰ πράγματα. Τὰ πράγματα δὲν φτιάχνονται γιὰ νὰ διαρκέσουν ἀλλὰ γιὰ νὰ πουληθοῦν — γ ρ ἢ γ ο ρ η π ο ὕ λ η σ η. Δὲν ὑπάρχει ἡ ἐρωτικὴ σχέσις ἀνάμεσα στὸν τεχνίτη καὶ τὸ τέχνημα, ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ πράγματα, ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἄνθρωπο. Ὁ ὄφις ξάπλωσε ἀνάμεσα στὸ νέο ζευγάρι καὶ παραλύει τὸν ἔρωτα καὶ τὴ δημιουργία — γ ι α τ ῖ ἔ τ σ ι ἢ τ ο κ ο γ λ υ φ ῖ α ἐ π ρ ό σ τ α ξ ε.

Ὅλ' αὐτὰ βέβαια δὲν συγιστοῦν μιὰ πρωτότυπη κριτικὴ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἡ ἐγκυρότητα ὁμῶς αὐτῆς τῆς κριτικῆς δὲ βασίζεται οὔτε στὴν πρωτοτυπία της οὔτε στὴν εὐστοχία της ἀλλὰ στὸ πάθος της. Ἡ καταγγελία τῶν χρηματιστικῶν σχέσεων ὅπως γίνεται στὸ *canto XLV* δὲν εἶναι ἡ κριτικὴ ἐνὸς νηφάλιου θεωρητικοῦ ἀλλὰ ἡ τυφλὴ καὶ ἀμέθοδη ἐπίθεση ἐνὸς ποιητῆ. Δὲν πρόκειται πιά γιὰ τὸ θρῆγο ἐνὸς ἱστορικῶς συγκεκριμένου κόσμου ἀλλὰ κάθε κόσμου ποὺ φθείρεται, βουλιάζει, ψευτίζει ἢ προδίδεται. Αὐτὸς ὁ θρῆγος δὲν βολεύεται μέσα στὸ φασισμό, γιατί τελικά εἶναι ὁ θρῆγος τῆς ἴδιας τῆς ποίησης.

Ὁ «φασισμὸς» τοῦ Πάουντ δὲν εἶναι ἐκμεταλλεύσιμος, εἶναι μόνο τὸ ὄνειρο ἐνὸς ποιητῆ — ἕνας πολιτικὸς ἀναχρονισμὸς ἐκ τῶν προτέρων ἡττημένος. Σ' αὐτὴ τὴν ἀπελπισμένη